

แผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ควรเป็นแผนที่เรียนรู้และปรับตัว

เขียนโดย บรรยง พงษ์พานิช

วันพุธที่ 06 กันยายน 2017 เวลา 00:00 น. - แก้ไขล่าสุด วันพุธที่ 06 กันยายน 2017 เวลา 00:07 น.

---

ได้อ่านบทความของคุณบรรยง พงษ์พานิช ตามที่ ศ.น.พ.วิจารณ์ พานิช นำเผยแพร่ใน gotoknow ผมจึงติดตามเปิดอ่าน เห็นว่าเป็นสิ่งที่คนไทยควรทำการศึกษา และติดตามจึงนำมาเผยแพร่ต่อ เพื่อช่วยกันทำหน้าที่พลเมืองดีของประเทศ ต้องใช้สติในการพิจารณา และนำเสนอในทางสร้างสรรค์ต่อประเทศชาติ โดยไม่มีอคติใดๆ โปรดติดตามอ่านทั้งของ ศ.น.พ.วิจารณ์ พานิช และของคุณบรรยง พงษ์พานิช

แผนระยะยาว ต้องเป็นแผนที่เรียนรู้และปรับตัว

[แผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ควรเป็นแผนที่เรียนรู้และปรับตัว](#)

ข้อคิดเห็น ของคุณบรรยง พงษ์พานิช ต่อแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำอ่านเป็นอย่างยิ่ง อ่านได้ที่ [๑](#) , [๒](#)

ผมมีความเห็นเพิ่มเติมว่า แผนยุทธศาสตร์ไม่ว่าในระดับใด หากเป็นแผนระยะยาว ต้องใส่กลไกให้เป็นแผนที่มีการเรียนรู้และปรับตัว หากเป็นแผนที่แข็งทื่อตายตัว จะสร้างหายนะ

วิจารณ์ พานิช

๔ ก.ย. ๖๐

[บันทึกนี้เขียนที่ GotoKnow](#) โดย [Prof. Vicharn Panich](#) ใน [บันทึกการเมืองไทย](#)

บรรยง พงษ์พานิช

ตอนนี้ ผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีอำนาจ ในบ้านเมืองนี้กว่าครึ่งก่อน ต่างก็กำลังซุ่มนุ่นวายอยู่กับการวางแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ด้านหนึ่งก็เป็นความหวังของคนทั้งชาติว่าจะนำมาซึ่งความวัฒนาผาสุกรุ่งเรืองมาให้ คำว่า"ปฏิรูป"ที่ตะโกนเพรียกกกันมาหลายปี อาจจะปรากฏเป็นรูปเป็นร่าง เป็นรูปธรรมกับเขาบ้างเสียที หลังจากที่เคยเป็นเสมือนแค่"นามธรรม"ที่เอาไว้ใช้โค่นล้มฝ่ายตรงข้าม กับเอาไว้สร้างความหวังลมๆแล้งๆ ให้คนแหงนรอมานาน

ในรัฐธรรมนูญ 2560 ฉบับที่มีมากถึง 279 มาตรา และได้รับความเห็นชอบตามประชามติอย่างล้นหลาม (ซึ่งผมกล้าฟันธงว่า ไม่ถึง 1%ของผู้ที่เห็นชอบได้อ่านร่างครบทุกมาตรา ...และผมที่ไม่ได้เห็นชอบ ก็เต็มใจที่จะอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญนี้) มีมาตราสำคัญอยู่สองมาตรา คือ ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 ที่กำหนดให้จัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ และหมวด 16 การปฏิรูปประเทศในมาตรา 259 ที่กำหนดให้มีกฎหมายและแผนขั้นตอนในการปฏิรูปประเทศ ตามที่รัฐธรรมนูญได้กล่าวถึงไว้อย่างยืดยาวพิสดารยาวกว่า 100 บรรทัด ในมาตรา 258 (ผมเดาว่าน่าจะเป็นมาตราที่ยาวที่สุด และท่านก็ได้เริ่มไว้ด้วยคำว่า "อย่างน้อย" เสียอีก)

จากรัฐธรรมนูญสองมาตรานี้ จึงมีการออกกฎหมายมาอีก 2 ฉบับ ในวันที่ 26 กรกฎาคม 2560 นี้ คือ พ.ร.บ.การจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และ พ.ร.บ.แผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ ซึ่งผมเห็นว่าทั้งสอง พ.ร.บ.นี้และการดำเนินการตาม พ.ร.บ.ทั้งสอง มีความสำคัญอย่างมากต่อการกำหนดชี้ชะตาอนาคตประเทศไทยในระยะยาวจนถึงยี่สิบปี แต่เท่าที่สังเกต ดูเหมือนสังคมจะยังไม่มีความตระหนักมากนัก คงเป็นเพราะ สนช.ท่านมีผลงานมากมายกว่าสองร้อย พ.ร.บ. (ท่านภูมิใจว่าออกกฎหมายได้มากที่สุดในประวัติศาสตร์ ในขณะที่กระแสทั่วโลก เขาพยายามลดกฎหมาย ลดอำนาจรัฐ แต่ยุคนี้ในไทย เรียกว่าหน่วยราชการไหนอยากได้กฎได้อำนาจอะไร ก็ได้หมด) ประชาชนเลยแยกแยะไม่ค่อยออกว่าจะไรสำคัญแค่ไหน

ใน พ.ร.บ.ทั้งสองฉบับนั้น มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันอย่างมาก ต้องดำเนินการควบคู่กันไป และมีลักษณะที่เร่งด่วนอย่างมาก สรุปได้เลยว่า มีเวลาแค่หนึ่งร้อยยี่สิบวันหรือสี่เดือนเท่านั้น ที่เราจะต้องรวบรวมเอาปัญหา ประเด็น รวมทั้งข้อเสนอทางแก้ ที่เคยมีกรรมการหลายสิบคณะเคยศึกษารวบรวมมาตลอดนับสิบปี มากันกรองให้ได้แผนที่จะต้องเป็นหลักชี้นำทางที่ทุกภาคส่วนต้องผูกพันปฏิบัติไปอีกยี่สิบปี ... (แค่นี้ถึงประเด็นนี้ ผมก็ขนลุกชู่ไปทั้งตัวแล้วครับ)

ข้อดีของพ.ร.บ.ทั้งสอง(ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญ) ก็คือ"การมีส่วนร่วม" เพราะได้กำหนดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ทั้งในระยะเตรียมการจัดร่าง และเมื่อร่างเสร็จก่อนการประกาศใช้ ...ซึ่งด้วยเหตุนี้แหละครับ ที่ผมเลยตั้งใจจะแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตั้งแต่บัดนี้ ตั้งแต่กระบวนการจัดทำ รวมไปถึงหลักการที่ผมเห็นว่าผู้ร่างผู้จัดทำควรจะต้องคำนึงตั้งแต่เริ่มคิดเริ่มร่าง

ก็อย่างที่บอกแหละครับ ผมคิดว่าการทำแผนยุทธศาสตร์ชาตินี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ถ้าท่านทำได้ดีประเทศอาจจะเจริญรุดหน้าได้ดังหวัง แต่ถ้าทำไม่ได้ชาติอาจจะถูกฉุดให้หยุดการพัฒนาได้เลย ประชาชนทั้งประเทศโดยเฉพาะเยาวชนอาจจะต้องเจอกับ Lost Generation คือการพัฒนาต่างๆหยุดชะงักไปหลายสิบปีได้เลย (ถึงตอนนี้ผมโพลันิกไปถึงแผนยุทธศาสตร์ "Burmese Way to Socialist" ของจอมพลเนวิน ที่ปฏิวัติมาในปี 2505 แล้ววางแผนยุทธศาสตร์ที่(อ้างว่า)ใช้ สังคมนิยม ชาตินิยม และพุทธศาสนาเป็นหลัก แต่จริงๆแล้วเป็นการจรรโลงระบอบ"ทหารนิยม" ครองอำนาจยาวนาน จนสี่สิบปีให้หลัง จากประเทศมั่งคั่ง พม่ากลายเป็นประเทศที่ยากจนอันดับสองของเอเชีย จากเคยรวยกว่าเราเหลือรายได้ต่อคนแค่หนึ่งในหกของไทย และก็เลยโพลันิกไปถึงแผนยุทธศาสตร์"Bolivarian Mission"ของประธานาธิบดีชาเวซแห่งเวเนซุเอล่า ที่ตอนแรกได้รับความชื่นชมจากประชาชนอย่างท่วมท้น แต่ก็ไม่ถึงยี่สิบปีให้หลัง ประเทศที่มั่งคั่งทรัพยากรที่สุดก็เลยเสียยิ่งกว่าเสียอย่างไม่น่าเชื่อ)

หลายคนอาจจะเห็นว่า การมาวิพากษ์วิจารณ์ก่อนที่จะเห็นแผน เห็นรูปร่างหน้าตาของแผน อาจจะเป็น เรื่อง"ติตนไปก่อนไข้" หรือ "ติเรือทั้งไกลน ตีโขนที่ยังไม่ทรงเครื่อง" แต่ผมเกรงว่า ถ้าจะรอให้เห็นแผนมันจะช้าและสายเกินไป เนื่องจากเขากำหนดเวลาให้สั้นมาก และถึงเวลานั้นก็อาจจะเปลี่ยนแปลงอะไรมาไม่ได้ คนร่างคนทำก็คงมีทั้งทิฐิ และอหิภูมิมานะเต็มไปหมด จนการปรับปรุงแก้ไขคงยากมาก ยิ่งเห็นสภาสนช.ผ่านกฎหมายทุกทีด้วยมติ 180-0 ยิ่งทำให้น่ากลัวใหญ่ (ไม่รู้จะต้องมีสมาชิกกินเงินเดือนไปทำไม มีแค่วิกกีพอ)

ด้วยเหตุนี้ ผมจึงตั้งใจจะใช้สิทธิแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตามรัฐธรรมนูญ ทั้งๆที่ผมเองก็ไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหารและโรดแมปที่ยาวเกินไม่เห็นชอบกับรัฐธรรมนูญ ไม่เห็นด้วยที่เราจะต้องมีกฎหมายสองฉบับนี้ ไม่เห็นด้วยว่าควรมีแผนยุทธศาสตร์ 20 ปีที่บังคับใช้อย่างเข้มงวด ...แต่ในเมื่อยังงมงายก็ต้องมีเพราะมันถูกระบุไว้ในรัฐธรรมนูญที่ได้รับประชาคมติเห็นชอบ และในเมื่อผมตัดสินใจจะใช้ชีวิตช่วงที่เหลือในประเทศนี้ ผมก็ต้องเคารพและพยายามอย่างเต็มที่ที่จะไม่ทำให้แผนนี้เป็นแผนที่ถ่วงความเจริญหรือทำร้ายประเทศ ...และผมขอเชิญชวนผู้มีความรู้ทั้งหลายออกมาแสดงความเห็นวิพากษ์วิจารณ์กันให้มากๆนะครับ อย่าเพิกเฉย เพราะถึงจะไม่ชอบระบอบ ไม่ชอบวิธีที่เป็นอยู่ ก็ต้องอดทนทำหน้าที่ไปอย่าเอาแต่รอหวังให้รัฐธรรมนูญถูกแก้ถูกฉีก อย่ายกแผ่นดินให้คนมีอำนาจแต่ฝ่ายเดียว เพราะเราไม่มีแผ่นดินไทยแผ่นที่สองให้เลือกอยู่

เกริ่นมาเสียยืดยาว ....วันนี้ผมจะขอเริ่มวิพากษ์วิจารณ์การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติในประเด็นที่ตั้งไว้เป็นประเด็นแรก คือประเด็นที่ว่า

"มันจะออกมาเป็นคปไฟฟ้าทาง หรือใช้ตรวนล่ามชาติกันแน่?"

ซึ่งก็ขอยืนยันว่าไม่ได้เป็นการตั้งประเด็นเพื่อประชดหรือชี้นำอะไร เพราะทั้งหมดขึ้นอยู่กับแผนที่จะออกมา ถ้ามีความยืดหยุ่นพอก็จะเป็นอย่างแรก แต่ถ้าไม่อย่างนั้นมันก็จะเป็นอย่างที่สอง ซึ่งในความเห็นของผม เส้นแบ่งทั้งสองด้านมันเป็นเส้นบางๆที่ยากจะมองออกอย่างยิ่ง แถมยังเป็นเส้นที่ไม่อยู่นิ่งเสียอีก เคลื่อนไหวไปเรื่อยอย่างไม่มีทางคาดเดาได้ ตามพลวัตทั้งของโลกของเรา ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (ผมนึกไม่ออกจริงๆว่าจะมีอภริยะที่ไหนทำแผนยี่สิบปีนี้ได้ดี)

ในประเด็นแรกที่จะถกนี้ ผมจะขอยกเรื่อง พ.ร.บ.การจัดทำยุทธศาสตร์ชาติมาตั้งข้อสังเกต 4 ข้อ ดังนี้

1. เรื่องระยะเวลา มาตรา 5 ของ พ.ร.บ.ยุทธศาสตร์ฯ ระบุว่าต้องมีแผนระยะไม่น้อยกว่ายี่สิบปี ตรงนี้คงต้องตีความว่า ณ ขณะใดขณะหนึ่งแผนต้องยี่สิบปีหรือไม่ ซึ่งอาจต้องทำไว้สักยี่สิบห้าปีก็ได้ ไม่งั้นคงต้องเพิ่มแผนกันทุกเดือนถ้ากฎหมายให้ต้องมียี่สิบปีตลอดเวลา ...ถามว่า ทำไมต้องยี่สิบปี ทำไมไม่ 5 10 15 ปี รัฐธรรมนูญมาตรา 65 ก็ได้กำหนดเวลา แต่มกำหนดในกฎหมายลูก (ตรงนี้ผมเอามาใส่ไว้เพื่อหวังว่าวันหน้าสามารถแก้ กม.ลูกให้เหลือแค่สามปีได้โดยไม่ขัดรธน.นะครับ) นี่ก็คงเป็นเพราะท่านพูดท่านคุยเรื่องยี่สิบปีนี้ไว้ ก็เลยต้องทำยี่สิบปีตามวิสัยทัศน์ท่านผู้นำ (นึกไม่ออกว่าใครจะคาดการณ์ภาวะล่วงหน้าได้นานขนาดนั้นในเมื่อยี่สิบปีที่แล้วไอ้ iPad ที่ผมใช้พิมพ์บทความนี้มันยังไม่มีเลย)

2. เรื่ององค์ประกอบของคณะกรรมการฯ ซึ่งมีอยู่ 35 คน เป็นตามตำแหน่ง 18 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 17 คน

ซึ่งในกรรมการตามตำแหน่งนั้นเป็นฝ่ายการเมืองและข้าราชการ 13 คน และเป็นประธาน Trade Associations 5 คน คือ ประธานสภาเกษตรกร สภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สภาธุรกิจท่องเที่ยว และสมาคมธนาคาร ตรงนี้ผมคิดว่ามีความคลาดเคลื่อนในความเข้าใจของสังคมไทยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของ Trade Associations ต่างๆอยู่น้อย เพราะ TA นั้น เป็นการรวมตัวกันของผู้ที่อยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกัน เพื่อประโยชน์ของมวลหมู่สมาชิก ซึ่งรวมไปถึงการต้องไปเรียกร้องต่อรัฐหรือภาคส่วนอื่นๆ (และรวมไปถึงการ lobby ที่ไม่ผิดกฎหมายด้วย) ซึ่งชัดเจนว่าทำไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิก ไม่ใช่เพื่อส่วนรวม ถ้าจะบอกว่าทำให้เข้ามาก็เพื่อต่อรองถ่วงดุลก็เกิดปัญหาว่า แล้ว TA อื่นๆ เช่น สภาธุรกิจตลาดทุน ธุรกิจประกันภัยฯลฯ ละทำไมถึงไม่ได้เข้ามาเพราะบ่อยครั้งผลประโยชน์ของ TA แต่ละแห่งขัดกับแห่งอื่นๆ

ที่ยกมานี้ ไม่ได้จะขอให้เปลี่ยนแปลงใดๆนะครับ เพียงแต่ขอให้ระวังในเรื่อง"ความขัดแย้งผลประโยชน์"เวลาพิจารณาเรื่องต่างๆ ที่อาจมีประโยชน์ที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการจัดการที่เหมาะสม เพราะการที่ภาคเอกชนเข้าไปรบกวนกำหนดนโยบายสำคัญ จะต้องระวังไม่ให้เกิดภาวะ "กัมรัฐ" หรือ "State Capture" ที่ถือว่าร้ายแรงพอๆกับการผูกขาด (Monopoly) ...ทั้งนี้ต้องรวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากภาคเอกชนด้วยนะครับ

3. เรื่องความยืดหยุ่นในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ใครๆก็รู้ว่าแผนยุทธศาสตร์ชาติยี่สิบปีต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีทางที่จะกำหนดแผนที่ล่วงหน้านานขนาดนั้นตาม พ.ร.บ.จะมีแผนอยู่สองระดับ ระดับบนสุดเรียกว่ายุทธศาสตร์ชาติเป็นแผนหลักใหญ่

ก็ยังยมีแผนแม่บทด้านต่างๆที่ยังไม่ได้กำหนดว่าจะแบ่งระดับกันตรงไหนระหว่างแผนใหญ่กับแผนรอง กับจะมีกรรมการอีกกี่คณะกี่ด้าน (อีกทั้งจะมีแผนปฏิรูปอีกอย่างน้อย 11 ด้านตาม พ.ร.บ.อีกฉบับ) แผนทั้งหมดถูกระบุว่าต้องสอดคล้องกัน ซึ่งรวมไปถึงนโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม งบประมาณ และแผนอื่นใดที่ต้องยึดยุทธศาสตร์ชาตินี้เป็นหลัก (ผมนึกถึงภาพการสอดคล้องกันนี้เหมือนสายต่างๆ บนเสาไฟฟ้าเลยครับ 555)

นี่ยัง ยุทธศาสตร์ชาตินี้จะเป็นตัวประธานที่ทุกแผนต้องยึดปฏิบัติตาม เช่น สมมุติว่าไปกำหนดว่างบประมาณต้องกินดุลในปี 2565 ก็ต้องทำให้เกินดุลให้ได้ ไม่ว่าจะเกิดเหตุอะไร เกิดวิกฤติอะไร น้ำท่วมหรือแห้งแล้งสาหัสทั้งประเทศก็ต้องให้เกินดุล นอกจากจะแก้แผนเสียก่อน

ที่นี่ การจะแก้แผนได้ก็มีสองระดับ ถ้าเปลี่ยนแผนแม่บทก็ทำได้โดยต้องผ่านทั้งกรรมการและ ครม. (ในกรรมการมีครม.แค่สองคนจากสามสิบห้า) แต่ถ้าอยากแก้ไขปรับปรุงยุทธศาสตร์ชาติซึ่งเป็นแผนประธาน จะทำได้ก็แต่ตามมาตรา 11 คือทำโดยคณะกรรมการกับรัฐสภาเท่านั้น ครม.ไม่เกี่ยว ซึ่งก็หมายความว่ารัฐบาลแทบไม่มีอำนาจอะไรเลยในการบริหารประเทศในยี่สิบปีข้างหน้า(ต้องร้องโอดหยา) ทุกอย่างต้องทำตามคณะกรรมการ (แล้วอย่างนี้ไม่ให้เรียกปูลิตบูโรจะให้เรียกอะไรครับ)

แล้วสมมุติว่าเกิดปฏิกิริยาแก้แผนได้ทุกแผนก็ต้องไปส่งไปแก้ตามให้สอดคล้อง (เหมือนสายสายบนเสาไฟฟ้าเลยครับ)

ข้อกังวลในเรื่องนี้ ก็คือ ถ้ามีความจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงแผน(ซึ่งต้องมีแน่ๆ) มันจะทำได้ยากมากๆ ต้องใช้เวลาขั้นตอนมากมาย ซึ่งอาจไม่ทันการ แลถ้ากรรมการเกิดไม่อยากให้แก้ก็แก้ไม่ได้ หรือกรรมการอยากแก้ รัฐสภาไม่ให้แก้ก็ไม่ได้ ซึ่งไม่ใช่การค้านแล้วครับ แต่เป็นการขัดจนทำอะไรไม่ได้ สุ่มเสี่ยงมากที่จะเกิดภาวะสุญญากาศในการบริหารประเทศ (ซึ่งเราเคยเกิดภาวะนี้หลายครั้งจนต้องเวลคมรัฐประหารมันทุกครั้ง...เอ๊ะ ...หรือนี่เป็นเจตนาแท้จริงของพ.ร.บ.)

4. ที่น่ากังวลอีกเรื่องก็เป็นเรื่องของ "การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล" ที่กำหนดไว้ในหมวด 3 มาตรา 23-27 ซึ่งให้อำนาจกับคณะกรรมการที่จะกล่าวโทษผู้ไม่ปฏิบัติตาม ให้เลือกเลยว่าจะยื่นเรื่องให้สภาผู้แทน หรือวุฒิสภา ที่จะส่งให้ปปช.พิจารณา ซึ่งแค่ข้อมูลก็ต้องพันทำแหน่ง ซึ่งก็แปลว่า ถ้าคณะกรรมการ วุฒิสภา และ ปปช. (ซึ่งทั้งหมดถูกแต่งตั้งโดยคนเดียวกัน) เห็นว่าใครต้องพันทำแหน่งก็จะปลดได้ ซึ่งผมไม่เห็นว่าการไม่ทำตาม หรือไม่สอดคล้องกับแผน จะไปเกี่ยวอะไรกับเรื่องคอร์รัปชัน แต่กลับเอาไปให้ ปปช.ซึ่งอาจไม่มีทักษะใดๆกับเรื่องยุทธศาสตร์เป็นผู้ชี้มูล

เอาแค่ 4 ข้อ ที่ผมยกมา ก็คงพอจะเห็นได้ว่า การทำแผนยุทธศาสตร์ชาตินี้เป็นเรื่องสำคัญมาก และเป็นดาบสองคม ที่ผู้จัดทำต้องคำนึงถึงคมที่จะบาดตัวให้ตั้งแต่เริ่มต้น หาไม่แล้วแทนที่จะใช้พาดฟันอุปสรรคได้กลับจะทำร้ายประเทศให้สาหัสได้เลย แทนที่จะเป็นคบไฟนำทางให้ชาติ อาจกลายเป็นโชติรวนลุ่มชาติไปแทน

อย่างที่บอกนะครับ ถึงผมจะไม่ชอบ ไม่คิดว่าเราควรมีแผนในลักษณะนี้ แต่ถึงวันนี้ก็คงหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว ก็ได้แต่หวังว่าผู้ที่เกี่ยวข้องจะได้ระมัดระวัง ลดอัตรา ลดอคติ หรือแม้แต่อคติใดๆ เพราะอนาคตชาติอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อเพราะเรื่องนี้ทีเดียว

วันนี้ขอแค่ประเด็นนี้ก่อน จะมีประเด็นอื่นๆในเรื่องนี้ตามมาเรื่อยๆนะครับ ทั้งหมดนี้ผมถือเป็นความพยายามทำหน้าที่พลเมืองไทยนะครับ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ควรเป็นแผนที่เรียนรู้และปรับตัว

เขียนโดย บรรยง พงษ์พานิช

วันพุธที่ 06 กันยายน 2017 เวลา 00:00 น. - แก้ไขล่าสุด วันพุธที่ 06 กันยายน 2017 เวลา 00:07 น.

---

ที่มา: [Facebook&nbsp;Banyong Pongpanich](#) เผยแพร่เมื่อ 2 กันยายน เวลา 17:10 น.